

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ
“NAXÇIVAN” UNIVERSİTETİ
FƏNN SİLLABUSU

Təsdiq edirəm: _____ **X.Əliyeva**

Tarix: 10 fevral 2022

Fənnin təsviri	Fənn (adı, krediti)	Müqaisəli teologiya , 4 kredit
	Fakültə	Xarici Dillər
	İxtisas	Dinşünaslıq 050202
	Səviyyə (bakalavriat, magistratura)	Bakalavriat
	Kurs	II
	Semestr	Yaz, 2021-2022 – ci tədris ili
	Təlimçi	Xəlilov Sabir Hüseyn oğlu
	e-mail	hüsenoglusabir@gmail.com
	Telefon	070-226-20-22
	Dərs günləri və saatları	II gün, IV gün
Tədris dili	Azərbaycan dili	
Baza/ Seçmə	Baza	
Tələb olunan dərsliklər və dərs materialları	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aydın Ömər. Sistematik kəlam. İstanbul, 2017, 430 s. 2. Kutluər İlhan. Ağıl və etiqad. İstanbul 1996, 270 s. 3. Taftazani Əbulvəfa. Ana konuları ilə Kəlam, trc. Şərəfəttin Gölcük. Konya, 2000. 188 s. 4. Əhməd Səim. Əsas İslam etiqadı və kəlama giriş. İstanbul 1993. 367 s.	
İstifadə ediləcək web sahifələr	Islamansiklopedisi.org	
Fənnin xülasəsi	Bu fənn müxtəlif dinlərdə inanc mövzularının müqayisə və qarşılaşdırılmasını; İbrahimi dinlərdə inancın ortaq və fərqli cəhətlərini; hindmənşəli dinlərin inanc sistemlərinin qarşılıqlı müqaisəsini öyrədir.	
Fənnin məqsədləri	Fənnin tədris zamanı İslam Kəlam elmi ilə yanaşı, səmavi dinlərdən İudaizm və Xristianlığın inanc əsaslarını tələbəyə müqayisəli surətdə təqdim etmək. Tələbələrdə səmavi dinlərdən İslam, İudaizm və Xristianlığın inanc əsaslarını, habelə üluhiyyət, Tanrının sifətləri, axirət, mələklər, müqəddəs kitablar, peyğəmbərlik məfhumu, qədər və qəza məfhumları və mehdilik anlayışı kimi mövzularda təsəvvür yaratmaqdır.	
Öyrənmə nəticələri	Kursun sonunda tələbələr bilməlidir: <ul style="list-style-type: none"> - Səmavi dinlərin uluhiyyət düşüncəsini; - Səmavi dinlərin inanc növlərini; - İslam inanc prinsiplərini; - İudaizm və Xristianlığı inanc prinsiplərini; - Səmavi dinlərin teoloji problemlərini; - İudaizm, Xristianlıq və İslam dinlərinin axirət düşüncəsini; - Səmavi dinlərin peyğəmbərlik düşüncələrindəki fərqi; - Səmavi dinlərin müqəddəs kitablarının əsas fərqlərini; - Səmavi dinlərin mehdilik düşüncəsini.	
Tədris metodları	Mühazirə	Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar verilir.
	Qrup müzakirəsi	Tələbələrə fərdi mövzuda təqdimatlar verilir və müzakirəsi aparılır.
	Təcrübi məşğələ	Yeni mövzu əyani vəsaitlərin (PPT və video fayllar) nümayişi ilə izah edilməlidir.
	Simulyasiya	Tələbələrə dərslərə aid fərdi laborator işləri verilməli və simulyasiya proqramlarından

		istifadə edilərək nəticələr qeyd edilməlidir.
	Layihə	Fənnə aid ümumi xarakterli məlumatlar verilir
	Digər	Dərsin tədris zamanı mühazirə və seminar məşğələlərinin keçirilməsi nəzərdə tutulur.
Qiymətləndirmə	Mövzunun mənimsənilməsi	Faiz nisbəti (%) və ya bal
	Balların maksimum miqdarı	100 bal
	1. Semestr ərzində toplanmış maksimum bal	50 bal (50%)
	- Dərsə davamiyyətə görə maksimum bal	10 bal (10%)
	- Tələbələrin sərbəst işinə görə maksimum bal	10 bal (10%)
	- Seminar və laboratoriya dərslərinin nəticələrinə görə maksimum bal	30 bal (30%)
	Qeyd: seminar dərslərində tələbənin jurnalda ən azı 3 (üç qiyməti olduğu halda, ona tədrisin bu növü üzrə ballar hesablanır. Əks təqdirdə tələbəyə bal hesablanmır.	
2. İmtahan nəticələrinə görə maksimum bal	50 bal (50%)	
3. Fənnin mənimsənilməsi qaydası: semestr ərzində imtahan nəticəsinə görə toplanan balların cəmi 50-dən yuxarı olan tələbələr fənni mənimsəmiş hesab edilir. - 51 baldan aşağı – “qeyri kafi” – F - 51 – 60 – “qənaətbəxş” – E - 61 – 70 – “kafi” – D - 71 – 80 – “yaxşı” – C - 81 – 90 – “çox yaxşı” – B - 91 – 100 – “əla”		
Cəmi:		100 bal (100%)
Qiymətləndirmə metodları	Tapşırıqlar: Sərbəst iş mövzuları verilir və semester sonu yoxlanılıb qiymətləndirilir. 1. Səməvi dinlərin üluhiyyət düşüncələrinin ortaq və fərqli tərəfləri. 2. Səməvi dinlərin peyğəmbərlik düşüncəsinin müqayisəli təhlili. 3. Səməvi dinlərin müştərək teoloji problemləri. 4. İslamın axirət düşüncəsi ilə digər səməvi dinlərin axirət düşüncəsinin müqayisəsi. 5. Səməvi dinlərdə iradə hürriyyəti məsələsi. 6. Səməvi dinlərdə şəz problemi. 7. Bibliya və Quranın ortaq və fərqli cəhətləri. 8. Quranın üç üqnum məsələsinə yanaşması. 9. Səməvi dinlərdə mələklərin xüsusiyyət və vəzifələri. 10. Səməvi dinlərdə qəder məsələsi. 11. Müsəlman baxışında İudaizm. 12. Müsəlman baxışında Xristianlıq	
	Təqdimat: Slaydlarla hazırlanan mövzular təqdimat şəkilində sunulur və qiymətləndirilir. Kollokvium: Semestr ərzində 3 (üç) dəfə yazılı, şifahi və test şəkilində olur və qiymətləndirilir.	
Qaydalar	Davamiyyət: Fənn üzrə ayrılmış bütün saatların 25%-dən çoxunda iştirak etməyən tələbə imtahana buraxılmır. Buraxılmış imtahan və ya tapşırıqlar: Tələbə planlaşdırılan təqdimatda və ya imtahanda iştirak edə bilməyəcəyi təqdirdə əvvəlcədən məlumat verməlidir. Tam sinif iştirakı və təyin olunmuş ev tapşırığını yerinə yetirilməsi gərəkdir. Tədqiqat işlərində, hazırlanmış layihələrdə istifadə olunan mənbələrə istinad verilməlidir. Bununla birlikdə, tələbə tərəfindən təhlil edilmədən, yalnız istinad və sitatlardan ibarət olan hər hansı bir tədqiqat işi qəbul edilə bilməz. Testlər zamanı köçürmə, təyin edilmiş qaydalara tabe olunmadığı təqdirdə tələbə imtahan nəticəsinin ləğv olunması ehtimalı daxil olmaqla cəzalandırılacaqdır.	

		Təqdimatların / layihə sənədlərinin mövzuları fənni tədris edən müəllim tərəfindən əvvəlcədən müəyyənləşdiriləcəkdir. Müəllim ilə əvvəlcədən razılaşdırıldığı təqdirdə digər tələbələrə əməkdaşlığa icazə verilə bilər.	
Tematik plan			
Həftə	Tarix	Mövzular	Dərslik / Tapşırıq / Ədəbiyyat
1	22.02.22	Varlıq . Varlıq termini. Vücut və mövcud. Varlığın ortaq vəsf olması. Varlığın zaid olması. Varlığın hökmləri: vacib, mümkün, mümtəni. Dəlalatə görə varlıq məfhumu. Varlıq-mahiyyət əlaqəsi. Varlıq məfhumunun ziddi-ədəm. Varlığın kateqoriyaları: cövher və araz. Varlıq və varoluş: fail və illət. Zamana görə varlıq: qidəm və hüdus.	Fail və illət anlayışlarının araşdırılması. Zamana görə varlıq: qidəm və hüdus. İfadəsinin təhlili.
2	01.03.22	Ululhiyyət. Allahın varlığı və birliyi. Hüdus dəlili. İmkan dəlili. İbda. Qayə dəlili. İnayət dəlili. Allahın sifətləri. Sifət termini. Sifətlərin bölgüsü. Səlbə sifətlər: vücut, qidəm və bəqa. Muxalifətin lill-həvadis. Qiyam binəfsihi. Vəhdaniyyət. Sübuti sifətlər: həyat və elm, səmi və bəsar, iradə, qüdrət, kəlam və təqvin. Feili sifətlər. Xəbəri sifətlər. Təşbih və təcsim yolu. Təfviz və təvil yolu. Rüyətullah.	Səməvi dinlərdə Allahın varlığının dəlillərinin qarşılaşdırılması.
3	15.03.22	Qədər anlayışı. Qurana görə qədər. Hədislərə görə qədər. Qədər bir problem kimi ortaya çıxması. Kəlam məktəblərinə görə Qədərə iman. Qədər mahiyyəti. Qədər əlaqədar bəzi problemlər. Allahın öncədən bilməsi. Xeyir və şər yaradılması. Löhi-məhfuz və qələmin qədər əlaqəsi. Allahın qəlbləri möhürləməsi məsələsi.	Kəlam məktəblərinə görə Qədərə iman və Qədər mahiyyətinin araşdırılması və müzakirəsi.
4	29.03.22	Qəza anlayışı Hidayət və zəlalət. Kəlam məktəblərinə görə hidayət və zəlalət. Mötəzilə və Əhli-sünnəyə görə hidayət və zəlalət. Təklif məfhumu. Əşəriyyə və Maturidiyyə görə təklif. Əcəl məsələsi. Əcəl məfhumu. Kəlam məktəblərinə görə əcəl. Ruzi məsələsi. Kəlam məktəblərinə görə ruzi məsələsi	Kəlam məktəblərinə görə əcəl və ruzi məsələsinin mahiyyətinin araşdırılması və müzakirəsi.
5	05.04.22	İnsanın feilləri. Feil məfhumu. Lüğəvi mənada feil. Kəlam məktəblərindən mötəzilə, əşəriyyə və maturidiyyəyə görə feil məfhumu. Feilin növləri. İradə məfhumu. Kəlam məktəblərindən cəbriyyə, mötəzilə, əşəriyyə və maturidiyyəyə görə iradə məsələsi. Külli və cüzi iradə. Qüdrət məfhumu. Kəlam məktəblərindən cəbriyyə, mötəzilə, əşəriyyə və maturidiyyəyə görə qüdrət məsələsi. Qüdrətin iki zidd qütb üçün əlverişli olması məsələsi. Xəlf və kəsb məsələsi. Xəlf	Kəlam məktəblərindən cəbriyyə, mötəzilə, əşəriyyə və maturidiyyəyə görə xəlf, kəsb və Mütəvəllidat anlayışlarının araşdırılması və müzakirəsi.

		məfhumu. Kəsb məfhumu. Yaratma və kəsb arasında fərq. Kəlam məktəblərindən cəbriyyə, mötəzilə, əşəriyyə və maturidiyyəyə görə xəlq və kəsb. Mütəvəllidat. Kəlam məktəblərinə görə mütəvəllidat.	
6	12.04.22	Nübüvvət. Nəbi və rəsul məfhumları. Nəbi və rəsul arasında fərq. İslam Peyğəmbəri üçün istifadə edilən digər terminlər: bəşir, nəzir, hadi və abd. Peyğəmbər göndərməyi ifadə edən feillər: irsal, bîsət, istifa. Vəhy. Vəhyin tərif. Vəhyin şəkilləri. Vəhyin imkanı və nübüvvətə dəlil olması. Peyğəmbərlərə iman. Peyğəmbər göndərməyin hökmü. Peyğəmbərlərin sifətləri. Vacib olan sifətlər: əmanət, sidq, təbliğ, fətanət və ismət. Caiz olan sifətlər. Peyğəmbərlik haqqında bəzi xüsuslar. Peyğəmbərlərin insan olması. Peyğəmbərliyin vəhbi olması. Peyğəmbərlərin cinsiyyəti. Peyğəmbərlərin sayı. Peyğəmbərlərin qeyb ilə münasibəti.	Səmavi dinlərdə peyğəmbərlik və rəsulluq anlayışlarının fərqlinin araşdırılması və müzakirəsi.
7	19.04.22	Axirət. Axirət məfhumu. Axirətə inanmağın önəmi. Axirət həyatı. Quranın axirət həyatını isbatı. Axirət: özünəməxsus həyat. Ölüm: axirət həyatının başlanğıcı. Bərzəx: ölüm ilə yenidəndirilmə arası. Qəbir həyatı. Qiyamət əlamətləri. Kainatın yox olması. Yenidəndiriliş məsələsi. Yenidəndirilişdən sonra axirət hadisələri: kitabların verilməsi, mizan, sual və cavab, şəfaət, sirat. Cənnət və cəhənnəm məfhumları. Əraf. Cənnət və cəhənnəmin hal-hazırda mövcudluğu məsələsi. Cənnət və cəhənnəmin əbədiliyi. Günahkarların axirətdəki vəziyyəti. Axirətdə heyvanlara bədəl verilməsi məsələsi.	Səmavi dinlərdə axirət anlayışının yaranma tarixi və izahı. Bu tarixlərin əlaqələndirilməsi və müzakirəsi.
8	26.04.22	İmam. İmamın hökmü və zəruriliyi. İmamın seçilməsi. İmamın təyini. İmamın xüsusiyyətləri. Fəzilətlərin sıralanması. Əhli-Sünnə və Şiə məzhəblərinə görə imamın şərtləri. İman məfhumu və onunla əlaqədar terminlər	İmamın seçilmə şərtləri və məzhəblərə görə görüş fərqliliyinin müzakirəsi. 12 imamın adlarının əzbərlənməsi.
9	10.05.22	İslam və İmamət. İslam, küfr, şirk, nifaq, fisq termini. Əməl məfhumu. İman və əməl münasibəti. Qurana görə iman və əməl münasibəti. Kəlam məktəblərinə görə iman və əməl münasibəti. İrca məfhumu və mürciə. Mürciə firqələri. Əbu Hənifənin irca görüşü. İncanın artıb-azalması məsələsi. Təqlidi iman. İmanda istisna məsələsi.	Müəmalat anlayışının dinlərə və məzhəblərə görə dəyişikliyinə araşdırılması və təhlili.

10	17.05.22	İudaizmdə üluhiyyət düşüncəsi. İudaizmdə üluhiyyət düşüncəsi. Tanrı təsəvvürü. Əhdi-Ətiqədə Tanrının sifətləri və xüsusiyyətləri	Yəhudilikdə tanrı anlayışı, Yəhvə sözünün mənalarının araşdırılması və mələklər.
11	24.05.22	İudaizmdə peyğəmbərlik İudaizmdə peyğəmbərlik müəssisəsi və peyğəmbərlərin xüsusiyyətləri. İudaizmdə Müqəddəs Kitab təsəvvürü və onun xüsusiyyətləri.	Yəhudi görüşlərinə uyğun peyğəmbərlik şərtləri və peyğəmbərdə olmalı olan xüsusiyyətlərin araşdırılması.
12	31.05.22	İudaizmin teoloji əsasları. İudaizmdə mələk, azad iradə və qədər məsələləri. İudaizmin axirət düşüncəsi. Axirətin cismani və ruhani olması məsələsi. Maymonidin inanc əsasları bölgüsü. İudaizmin inanc əsaslarının digər səmavi dinlərin inanc əsasları ilə müqayisəsi. İudaizmdə teoloji problemlər.	Bir yəhudinin gözündən hür iradə, aden, şeol və gehenna anlayışlarının təhlili.
13	07.06.22	Xristianlıqda üluhiyyət düşüncəsi. Xristianlığın inanc əsasları. Xristianlıqda üluhiyyət düşüncəsi və Tanrının xüsusiyyətləri. Tanrının sifətləri və üç üqnum məsələsi. İsanın xüsusiyyətləri və şəxsiyyəti məsələsi. İsanın Tanrının "əbədi sözü" olması məsələsi. Müqəddəs ruhun vəzifələri.	Xristianlıqda məzhəblərə görə inanc əsaslarının araşdırılması, Bir Katolik və Ortodoks xristianının gözündə cənnət və cəhənnəm anlayışı.
14	14.06.22	Xristianlığın teoloji əsasları. Xristianlığın teoloji əsaslarına giriş. Bibliyanın xüsusiyyətləri və xristianların Bibliyaya baxışı. İlk günah məsələsi və onun xristian teologiyasına təsiri. Xristianlıqda mələk və iradə hürryyəti məsələsi. Xristianlıqda axirət düşüncəsi. Xristianlığın inanc əsaslarının digər səmavi dinlərin inanc əsasları ilə müqayisəsi.	Genesis anlayışının təhlili, müqəddəs kitabın bir müsəlman baxışı ilə müzakirəsi.
15	21.06.22	Tədris olunan mövzuların ümumi təkrarı.	

№	Məşğələlərin adı	Saat mühazirə	Tarix	Qeyd
1	Varlıq	2	17.02.22	
2	Uluhiyyət	2	24.03.22	
3	Qədər anlayışı	2	03.03.22	
4	Qəza anlayışı	2	10.03.22	
5	İnsanın feilləri	2	17.03.22	
6	Nübüvvət	2	24.03.22	
7	Axirət	2	31.03.22	
8	İman	2	07.04.22	
9	İslam və İmamə	2	14.04.22	
10	İudaizmdə üluhiyyət düşüncəsi	2	21.04.22	
11	İudaizmdə peyğəmbərlik	2	28.04.22	
12	İudaizmin teoloji əsasları	2	05.05.22	
13	Xristianlıqda üluhiyyət düşüncəsi	2	12.05.22	
14	Xristianlığın teoloji əsasları	2	19.05.22	
15	Tədris olunan mövzuların ümumi təkrarı	2	26.05.22	

Fənn müəllimi:

S.H.Xəlilov